

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ มีหน้าที่และรับผิดชอบ เกี่ยวกับการฝึกหัดครู มีวิทยาลัยวิชาการศึกษา และโรงเรียนฝึกหัดครูอยู่ในสังกัด ต่อมาวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ใน พ.ศ. ๒๕๑๓ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๑ ตอนที่ ๑๑๒ ๒๕๑๗ : ๑ - ๒๓) โรงเรียนฝึกหัดครูได้รับยกฐานะขึ้น เป็นวิทยาลัยครูเปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง และเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและ สังคม ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๙ จึงขยายระดับการศึกษาถึงปริญญาตรีตามพระราชบัญญัติวิทยาลัย ครู พุทธศักราช ๒๕๑๔ ในสมัย ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยกำหนดภารกิจไว้ ๕ ประการ (มาตรา ๕ พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. ๒๕๑๔) คือ ให้การศึกษาระดับปริญญาตรี ถึงระดับปริญญาตรี ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาชีพและวิถีสถาณะของครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่บริหาร การศึกษา ให้บริการวิชาการแก่ชุมชน และทะนุบำรุงวัฒนธรรม (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๒ ๒๕๑๔ ตอนที่ ๔๔ : ๒๓ - ๔๓)

หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. ๒๕๑๔ แล้ว วิทยาลัยครูก็มีฐานะเป็น สถาบันอุดมศึกษา มีบทบาทหน้าที่เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ซึ่งมีภารกิจ ๔ ประการ คือ สอน วิจัย บริการวิชาการ และทะนุบำรุงวัฒนธรรม

การดำเนินงานของวิทยาลัยครูกำหนดให้ สภาการฝึกหัดครู เป็นองค์คณะบุคคลสูงสุด ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย และควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของวิทยาลัยครู สำหรับการบริหารภายในวิทยาลัย ครูแต่ละแห่ง กำหนดให้มีคณะกรรมการประจำวิทยาลัยครู เป็นองค์กรคณะบุคคลบริหารงานภายใน วิทยาลัย

นอกจากองค์คณะบุคคลทั้งสองอันกำหนดขึ้นโดยพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. ๒๕๑๔ แล้ว การบริหารงานภายในอื่น ๆ ก็เป็นไปในลักษณะของสถาบัน อุดมศึกษาที่มุ่งสร้างสรรค์ จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อสถาบันอุดมศึกษาจะได้ให้ความ เป็นเลิศทางวิชาการพัฒนาบุคคลและให้บริการ ทางวิชาการเพื่อประโยชน์ของสังคมและมนุษยชาติ (วิจิตร ศรีสอ้าน ๒๕๑๔ : ๖ - ๑๓) วิทยาลัยครู

นับเป็นที่รวมของนักวิชาการหลายสาขาวิชา เช่นเดียวกับสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไป การมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การบริหารจึงเป็นไปตามคำกล่าวที่ว่า "มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในโลกส่วนใหญ่เป็นมหาวิทยาลัยของอาจารย์" ดังนั้นอาจารย์จึงเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจมากที่สุดในทางปฏิบัติ" (ประกอบ คุปรัตน์ ๒๕๒๗ : ๒๘ - ๓๐)

Richman และ Farmer (๑๙๗๔) เสนอวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาจารย์ไว้ว่า (ประกอบ คุปรัตน์ ๒๕๒๗ : ๒๘)

- พิทักษ์ปกป้องคณาจารย์
- การมีส่วนร่วมในการปกครองและบริหาร
- ผลประโยชน์และสิทธิพิเศษแก่คณาจารย์

ด้วยธรรมชาติของสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าวทำให้แม้ว่าการบริหารงานในวิทยาลัยครูจะมีองค์คณะตามกฎหมายดังกล่าวแล้ว ยังมีองค์คณะบุคคลอื่นที่ใช้เป็นการภายใน เช่น กรรมการบริหาร กรรมการวิชาการ กรรมการสโมสรรอาจารย์ ตลอดจนกรรมการเฉพาะกิจอื่น ๆ นอกจากนั้นยังมีการประชุมปรึกษาตัดสินใจหาร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ อีก เช่นการประชุมรวมของคณาจารย์

สภาอาจารย์เป็นองค์การหนึ่งที่ทำให้โอกาสอาจารย์ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการดำเนินงานของวิทยาลัยแต่จัดตั้งขึ้นโดยระเบียบข้อบังคับของแต่ละวิทยาลัยโดยอาศัย รูปแบบของสภาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเป็นหลัก ได้มีการจัดตั้งขึ้นครั้งแรกตามความพร้อมของแต่ละวิทยาลัย ที่ได้รับการยกฐานะจากโรงเรียนเป็นวิทยาลัย นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นมา จนกระทั่งมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะสถาบันฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. ๒๕๑๘ วิทยาลัยครูก็จัดให้มีสภาอาจารย์ครบทุกแห่ง แต่ได้ถูกยกเลิกโดยคำสั่งของคณะปฏิรูปในปี พ.ศ. ๒๕๑๘

แม้สภาอาจารย์ในวิทยาลัยครูจะถูกยุบเลิกโดยคำสั่งดังกล่าวแล้วก็ตาม การบริหารงานภายในวิทยาลัยครูแต่ละแห่งก็ยังคงบริหารงานโดยรับฟังความคิดเห็น การเสนอแนะจากคณาจารย์และเปิดโอกาสให้อาจารย์มีส่วนร่วมในการบริหารอยู่เสมอ โดยเฉพาะจากการประชุมร่วมกันทั้งวิทยาลัยและจากคณะกรรมการประจำวิทยาลัย (กว.) (พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. ๒๕๑๘) และแม้จากสโมสรรอาจารย์ซึ่งทำหน้าที่ด้านสวัสดิการ

หลังจากสภาพการบ้านเมืองเรียบร้อยขึ้น สถาบันอุดมศึกษาอื่น เช่น มหาวิทยาลัยก็ได้จัดตั้งองค์การสภาอาจารย์ขึ้น เช่น เดิม การเคลื่อนไหวเรียกร้องเสนอให้จัดตั้งสภาอาจารย์วิทยาลัยครูก็มีมากขึ้นได้มีการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างอาจารย์ในกลุ่มวิทยาลัยครู ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ

และภาคกลางรวม ๗ วิทยาลัย ได้ร่วมลงชื่อในหนังสือเรียกร้องให้มีสภาอาจารย์ตามหนังสือลงวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ถึงเลขานุการสภาการฝึกหัดครู พร้อมส่งร่างข้อบังคับสภาการฝึกหัดครูว่าด้วยสภาอาจารย์ให้สภาการฝึกหัดครูพิจารณา

ต่อมาได้มีการแสดงความคิดเห็น เสนอชื่อเรียกร้องทางหน้าหนังสือพิมพ์ทั้งในรูปข่าวและบทความ อาทิ

๑. หนังสือพิมพ์ มติชน ฉบับวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ลงบทความ เรื่อง "สภาอาจารย์บททดสอบประชาธิปไตยในวิทยาลัยครู"

๒. หนังสือพิมพ์ มาตุภูมิ ฉบับวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ลงข่าว "ครูวิทยาลัยครูเคลื่อนไหวหนุนสภาอาจารย์"

๓. หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ลงข่าว "รมช.ศึกษาฯ รับพิจารณาตั้งสภาอาจารย์วิทยาลัยครู"

๔. หนังสือพิมพ์ มาตุภูมิ ฉบับวันที่ ๑๖ และ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ลงบทความ "โฉมหน้าสภาอาจารย์วิทยาลัยครู เนื้อหาของการเคลื่อนไหว"

๕. หนังสือพิมพ์ มาตุภูมิ ฉบับวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ลงข่าว "ยังเดิรกีวิทยาลัยครู" ฝึกหัดครูตั้งกรรมการร่วมฯ ลุเป้าตั้งสภาอาจารย์"

ในที่สุดกรรมการฝึกหัดครูได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาจัดตั้งสภาอาจารย์ขึ้นโดยมีอธิบดีเป็นประธาน ได้ประชุมกำหนด หลักการ โครงสร้าง หน้าที การยุบ ผลที่คาดว่าจะได้รับ และได้ตั้งคณะกรรมการร่างข้อบังคับสภาการฝึกหัดครูว่าด้วยสภาอาจารย์ เพื่อนำเสนอสู่การพิจารณาของคณะกรรมการ ตามคำสั่งที่ ๑๐๗/๒๕๒๗ ลงวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗ คณะกรรมการดังกล่าวได้ดำเนินการร่างเพื่อเสนอต่อไป

เหตุผลในการเสนอการวิจัยครั้งนี้เนื่องจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มคณะอาจารย์ทั้ง ๗ วิทยาลัยดังกล่าว โดยหลักการ โครงสร้างและหน้าที่ หากได้ฟังความคิดเห็นของคณาจารย์ทุกวิทยาลัยครู จะทำให้ได้รูปแบบ บทบาท หน้าที่ที่สมบูรณ์ขึ้นเป็นไปตามความต้องการของคณาจารย์อย่างแท้จริง อีกทั้งจะเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการร่างข้อบังคับของกรรมการฝึกหัดครูที่จะนำข้อมูล แนวทางอันเกิดจากการวิจัยครั้งนี้ประกอบการพิจารณาร่างหรือปรับปรุงข้อบังคับสภาอาจารย์ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์วิทยาลัยครูต่อการจัดตั้งสภาอาจารย์ในวิทยาลัยครู
- ๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของคณาจารย์วิทยาลัยครูกับผู้บริหารวิทยาลัยครู
- ๒.๓ เพื่อเสนอเป็นแนวทางการจัดตั้งสภาอาจารย์วิทยาลัยครู

๓. ขอบเขตการวิจัย

- ๓.๑ การวิจัยนี้เป็นการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารวิทยาลัยครู และอาจารย์วิทยาลัยครู

๓๖ วิทยาลัยในปีการศึกษา ๒๕๒๗ จำนวนประชากรทั้งสิ้น ๖๔๔ คน

- ๓.๒ การวิจัยนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารวิทยาลัยครูกับอาจารย์วิทยาลัยครูต่อการจัดตั้งสภาอาจารย์ในวิทยาลัยครูในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- ๓.๒.๑ แนวคิดและหลักการทั่วไปของสภาอาจารย์
- ๓.๒.๒ องค์ประกอบวาระและการได้มาซึ่งกรรมการของสภาอาจารย์
- ๓.๒.๓ หน้าที่และการดำเนินงานของสภาอาจารย์
- ๓.๒.๔ การยุบเลิกสภาอาจารย์
- ๓.๒.๕ ความเหมาะสมต่อการจัดตั้งในปัจจุบัน

๔. ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เริ่มศึกษาในขณะที่พระราชบัญญัติวิทยาลัยครูฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๒๗ ยังไม่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉะนั้นตำแหน่งผู้บริหารคือหัวหน้าคณะวิชา จึงมีเพียง ๓ ตำแหน่ง ช่วงการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นช่วงภาคฤดูร้อน ซึ่งทำให้การเก็บข้อมูลอาจมีปัญหาในเรื่องประชากรบ้าง

๕. ข้อตกลงเบื้องต้น

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แยกเป็น ๒ กลุ่มคือ

- ๕.๑ กลุ่มผู้บริหารวิทยาลัย ถือว่า ผู้บริหารคือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง อธิการ รองอธิการ หัวหน้าคณะวิชา และหัวหน้าสำนักงานอธิการ เพราะกลุ่มบุคคลข้างต้น แต่ละวิทยาลัยถือว่าเป็นคณะกรรมการบริหารสูงสุดของวิทยาลัย

๕.๒ กลุ่มอาจารย์ หมายถึง อาจารย์ผู้มีได้ดำรงตำแหน่งในข้อ ๕.๑ ทุกคน

๖. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

วิทยาลัยครู หมายถึง สถาบันอุดมศึกษา สังกัดกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ
ทั้ง ๓๖ แห่ง

สภาอาจารย์ หมายถึง องค์กรของตัวแทนคณาจารย์ที่มีหน้าที่ให้คำปรึกษา เสนอแนะและ
ให้ข้อคิดเห็น ในการดำเนินการของวิทยาลัยครู

การจัดตั้งสภาอาจารย์ หมายถึง การที่สภาการฝึกหัดครูจะให้ความเห็นชอบต่อข้อบังคับ
เพื่อจัดตั้งสภาอาจารย์ขึ้นในวิทยาลัยครู

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง อธิการ รองอธิการ หัวหน้าคณะวิชาและ
หัวหน้าสำนักงานอธิการในวิทยาลัยครู

อาจารย์ หมายถึง ข้าราชการครูและข้าราชการพลเรือนที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นการประจำ
ในวิทยาลัยครู สังกัดกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ

๗. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

๗.๑ เพื่อจะได้ทราบความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ของวิทยาลัยครูที่มีต่อการจัดตั้ง
สภาอาจารย์ในวิทยาลัยครู

๗.๒ เพื่อเป็นแนวทางแก่กรมการฝึกหัดครูและสภาการฝึกหัดครูที่จะนำผลวิจัยไปพิจารณา
ประกอบการจัดตั้งสภาอาจารย์ในวิทยาลัยครูต่อไป

๘. วิธีดำเนินการวิจัย

๘.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (check list) ซึ่งผู้วิจัย
สร้างขึ้นโดย

- ศึกษาเอกสาร บทความ ตำรา งานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารสถาบัน
อุดมศึกษาและสภาคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

- สัมภาษณ์บุคคลผู้มีบทบาทต่อสภาอาจารย์ในอดีต และมีบทบาทต่อการจัดตั้งสภา
อาจารย์ในปัจจุบัน

ประมวลแนวความคิดที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ข้างต้น มาเป็นกรอบแนวความคิดเพื่อสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน

- ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นคำถามแบบให้เลือกตอบ ซึ่งจะบ่งให้ทราบถึงตัวแปรดังนี้

๑. ผู้บริหารหรืออาจารย์
๒. วุฒิกการศึกษา
๓. ความรู้เกี่ยวกับสภาอาจารย์

- ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามแบบให้เลือกตอบ เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการจัดตั้งสภาอาจารย์ในวิทยาลัยครู ในเรื่องต่อไปนี้

๑. แนวคิดและหลักการของสภาอาจารย์
๒. องค์ประกอบบ้วาระและการได้มาซึ่งกรรมการของสภาอาจารย์
๓. หน้าที่และการดำเนินงานของสภาอาจารย์
๔. การยุบเลิกสภาอาจารย์
๕. ความเหมาะสมต่อการจัดตั้งสภาอาจารย์ในปัจจุบัน

ในท้ายแบบสอบถามตอนที่สองเป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิด (open ended) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เมื่อสร้างแบบสอบถามเสร็จแล้วจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขและให้ข้อเสนอแนะในแบบสอบถามทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มผู้บริหารและอาจารย์ที่มีได้เป็นตัวอย่างประชากร เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในข้อคำถามและเนื้อหา จากนั้นจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขและไปใช้ในการวิจัยต่อไป

๘.๒ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

๘.๒.๑ กลุ่มผู้บริหาร หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งอธิการ รองอธิการ

ทั้ง ๔ ฝ่าย หัวหน้าคณะวิชา ๓ คณะ และหัวหน้าสำนักงานอธิการ วิทยาลัยละ ๔ คน จำนวน ๓๖ วิทยาลัยรวมได้ประชากรที่เป็นผู้บริหารจำนวน ๓๖๔ คน

๘.๒.๒ กลุ่มอาจารย์ สุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างประชากร โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) และใช้ตารางสุ่มตัวอย่างประชากรของ Morgan โดยคิดจากจำนวนอาจารย์ของแต่ละวิทยาลัยครู ได้กลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นอาจารย์จำนวน ๓๗๐ คน

๘.๓ วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการโดย

๘.๓.๑ ขอหนังสือสนับสนุนการวิจัยจากกรมการฝึกหัดครูถึงอธิการทุกวิทยาลัยครูและออกหนังสือส่วนตัวของผู้วิจัยแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัยและขอความร่วมมือจากผู้ตอบแบบสอบถาม

๘.๓.๒ ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์และนำส่งด้วยตนเอง โดยประสานงานกับรองอธิการฝ่ายวางแผนและพัฒนาหรือศูนย์วิจัยของแต่ละวิทยาลัย ในการแจกและเก็บรวบรวมแบบสอบถามเพื่อส่งคืนหรือผู้วิจัยรับคืนด้วยตนเองตามกำหนด

๘.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ นำมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องสมองกล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Science) โดยวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าร้อยละและนำเสนอในรูปตารางประกอบการแปลความในเชิงบรรยาย

ตอนที่ ๒ วิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ในเรื่องสภาอาจารย์โดยหาค่าร้อยละและเปรียบเทียบความคิดเห็นโดยค่าไคสแควร์ (X^2 - test) และนำเสนอผลวิเคราะห์ในรูปตารางประกอบการแปลความในเชิงบรรยาย

วิเคราะห์ความคิดเห็นจากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด (open ended) โดยสรุปผลบรรยายประกอบ

๘. ลำดับขั้นในการเสนอผลวิจัย

การเสนอผลการวิจัยจะได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

บทที่ ๑ กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่จะทำการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัย ข้อจำกัดของการวิจัย ข้อตกลงเบื้องต้น คำจำกัดความ ประโยชน์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

บทที่ ๒ ข้อเขียน เอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย การบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษา โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยกับวิทยาลัยครู สภาอาจารย์และข้อบังคับสภาอาจารย์ของมหาวิทยาลัยบางแห่ง สรุปผลการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีบทบาทและเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งสภาอาจารย์ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย กล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัยโดยละเอียดในเรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มประชากร วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

บทที่ ๔ เป็นการรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเสนอในรูปแบบตารางประกอบการแปลความในเชิงบรรยาย สำหรับข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย